

RÁCZ ATTILA

A VALÓS ÉS MENTÁLIS TÁRSADALMI-TÉRBELI ELKÜLÖNÜLÉST VIZSGÁLÓ KUTATÁSOK SZEGEDEN (részlet)¹

Az emberek térrel kapcsolatos értelmezéseinek vizsgálata igen érdekes kutatási terület, hiszen a valóságos térnek (akár egy településnek) az objektív módon meglévő térelemeit, és különösképpen a térelemekhez kapcsolódó különböző vélekedéseket az ember maga állítja elő és szubjektív módon értelmezi, határozza meg azokat. A mentális térképezés során a térről szerzett információk is egyénileg formálódnak, mégpedig úgy, hogy azok a magunk számára segítenek eligazodni abban, hogy mi hol van, mely területen kik laknak, egy adott helyre hogyan juthatunk el, mit hol, vagy éppenséggel hol mit csinálhatunk. A kérdés legtöbbször az, hogy ezek e térképek mennyire tükrözik, vagy inkább mennyire állnak közel a valósághoz?

Kulcsszavak: társadalmi-térbeli elkülönülés, szegregáció, mentális szegregáció, mentális térkép, kognitív térkép, kognitív reprezentációk, olvasható város, struktúrateremtés, jelentésadás, kognitív területi struktúra, társadalmi státusz, lakóhelyi elkülönülés, szegregátum, mentális szegregátum

FELEKY GÁBOR TISZTELETÉRE

1995-ben a Szegedi Tudományegyetem történelem szakos hallgatójaként egy általános műveltségi kurzuson vettem részt², és a következő esztendőben már, mint történelem-szociológia szakos hallgató folytattam tanulmányaimat. Itt a „Szegedi Szociológián” találkoztam először Feleky Gáborral, aki a társadalmi rétegződés és a szociológia történet- elmélet tárgyakat tanította, és emellett a tanszéket is irányította. Még ma is jól emlékszem arra, hogy milyen jóleső érzés volt az, amikor

---

¹ A teljes tanulmány olvasható: Belvedere XXIV évfolyam 1. szám MMXII tavasz 22-36 old.

² Katona Péter: Fegyelmező társadalom című kurzusa.

Feleky tanár úr az első OTDK-s konferencia előtt tanácsokkal látott el bennünket szegedi hallgatókat, és ahol csak tehetette végighalgatta az előadásainkat is.

A szociológus diploma megszerzése után engem egy időre a Homokhátságra fűjt a szél, de a tanszékkal való kapcsolatom szerencsére nem szakadt meg. Feleky Gábor felkérésére a 2000. őszi szemeszterben indított Szeged Studies kutatási gyakorlat kutatásszervezőjeként a tanszék közelében maradhattam, majd 2002 szeptemberétől egykori tanárain kollégája lehettem. Soha nem felejttem el azt a napot, amikor a mórahalmi munkahelyemen telefonhívást kaptam a tanszékről azzal a kéréssel, hogy szeptemberre állítsam össze a meghirdetendő ifjúsági szubkultúrák című kurzusom tematikáját.

Jelen írás a közeljövőben védendő Ph.D értekezésem része, és bővebb változata korábban már megjelent (Rácz 2012). Amiért mégis e változat közlése mellett döntöttem eme születésnap tisztelegő kötetben az, hogy az írás megszületésének és az azt megérlelő egyetemi hallgatói, később pedig kutatói, oktatói munkában és fejlődésben nagy szerepe volt tanáromnak és kollégámnak Feleky Gábornak.

TÁRSADALMI-TÉRBELI ELKÜLÖNÜLÉST VIZSGÁLÓ KUTATÁSOK SZEGEDEN

A társadalmi rétegződés és térbeli elkülönülés szociológiai szempontú vizsgálata Szeged területére vonatkozóan először az 1960-as évek végén zajlik, Szelényi Iván és Konrád György vezetésével. A kutatás statisztikai adatok elemzésével készül, és rávilágít arra, hogy Szeged fizikai értelemben eltérő övezeteinek eltérő a társadalmi összetétele is: a szakképzettebb társadalmi csoportok magasabb arányban élnek a jobb színvonalú övezetekben, míg a szakképzetlenebbek nagyobb arányban jelennek meg az alacsonyabb színvonalú részekben. A városfejlődési folyamatok vizsgálatának eredményeként Szelényi szerint ebben az időszakban Szeged fejlődése sokkal organikusabb, mint pl. Pécsé, mivel a csongrádi megyeszékhelyen már a 19. század végén olyan városközpont alakult ki, amely képes egy száz-kétszáz ezres lélekszámú település központjaként funkcionálni (Szelényi 1990).

Szelényiék a várost urbanisztikailag nagyjából egységes övezetekre osztják az alábbiak szerint: városmag a (1) *belváros*, amelyet körülvesz az átmeneti övezet két szakasza, a (2) *leromló, avuló* és a (3) *zöldövezeti*, színvonalas szakasz, az (4) *ipari lakótelep*, a (5) külső gyűrűben lévő *családi házas telepek*, és az (6) *új lakótelep*. Az övezetek tulajdonságait a kutatás eredménye alapján három tényező szabja meg: a lakásosztály szerinti összetétel, funkcionális jellemzőik, és a törté-

neti egységük. Szelényiek Szeged városi övezeteire vonatkozóan megállapítják, hogy infrastrukturális szempontból fejlettnek tekinthető a (1) belváros, a (3) javuló átmeneti zöldövezet és az (ekkor még) (6) új lakótelep. Ezeken a területeken él a magasabb társadalmi státuszú népesség 40 százaléka (szellemi foglalkozásúak, vezető beosztásúak stb.). A másik három övezet, ahol a kutatás idején a szegediek többsége lakik, infrastrukturálisan fejletlen terület. Az alacsony fejlettségi szintű területeken 70 százalékban a fizikai foglalkozásúak lakóhelyei találhatóak, amelyek igazolják az övezetek közti társadalmi szegregációt. Szelényiek megállapítják, hogy a városban addig lezajlott migrációs folyamatok nem csökkentették az elkülönülést, hanem a lakáspolitiká révén éppen erősítették, vagyis tovább fokozták a különböző társadalmi rétegek térbeli elkülönülését. A magasabb státuszúak ebben az időszakban új lakótelepi lakásokhoz jutnak, míg a fizikai dolgozók és a munkáscsaládok a külső családi házas övezetekben és a leromló átmeneti övezetekbe szorulnak ki, ezzel egy időben a már avuló átmeneti övezet és az ipari lakótelepek további leromlását siettetve (Szelényi 1990).

Az 1980-as népszámlálás alapján a statisztikai hivatal szakemberei Szegedet kilenc építészeti és funkcionálisan elkülönülő részre osztják. A 80²-as évektől kezdve leginkább eszerinti területi felosztás alapján történnek az elemzések a város társadalmi-területi különbségeit vizsgáló, leggyakrabban a KSH népszámlálási adataira kiterjedő elemzésekben. Az elhatárolt egységek nagy különbségeket mutatnak a beépítettség, a laksűrűség, a fejlődés iránya, a lakosság foglalkozása, korstruktúrája, lakásviszonyai stb. tekintetében.

Az 1990-es és 2001-es népszámláláskor az adatokat a funkcionális tagozódás mellett, már az úgynevezett városrendezési körzetekre vonatkozóan is kódolták, és elemzések születnek ebben a területi bontásban is.

A funkcionális kategóriák alkalmazásának egyik előnye, hogy nem koncentrikus körök szerinti, „szervetlen” övezeteket határolnak le, hanem tekintettel vannak egy-egy környék építészeti, geográfiai és térhasználati jellegzetességeire is (Kovács 2003).

2003-tól a Szegedi Tudományegyetem Szociológia Tanszékének oktatói és hallgatói folyamatosan végeznek Szegeden településszociológiai kutatásokat, kvalitatív és kvantitatív módszerekkel, valamint a két módszer ötvözésének technikájával egyaránt (Rácz 2007, 2009, 2011, 2012). Ebben a kutatássorozatban a Szegeden belüli területi-társadalmi elkülönülést vizsgáló elemzés során Balogh Péter a különböző társadalmi csoportok területi eloszlásában tapasztalható különbségeket a Duncan házaspár (1973) által kidolgozott disszimilitási indexszel mérte (Balogh 2007). A Szeged Studies 2003 adatállományán végzett elemzéseinek eredményei

azt támasztják alá, hogy a nagy területi egységekben (funkcionális lakóövezetek) nem mutatható ki sem nominális (nem, etnikum, családi állapot), sem pedig graduális paraméterek szerinti (életkor) éles társadalmi elkülönülés Szegeden. Az elemzés ugyanakkor rámutat arra is, hogy a nagy területi egységekre jellemző társadalmi heterogenitás mellett azért érezhetőek bizonyos paraméterek szerinti területi különbségek is. Az iskolai végzettség esetében például kimutatható, hogy a Belvárostól és a Villanegyedtől kifelé haladva csökken az elvégzett iskolai osztályok számának átlaga. Szorosan követi a központi övezetet a diplomások arányában a Belső lakóterület is, de itt már inkább az érettségizettek dominálnak, ahogy a Kertvárosias lakóövezetben is. Szakmunkás végzettségűeket leggyakrabban a Lakótelepeken és a Falusias lakóövezetben találunk, ahogy legfeljebb nyolc osztállyal rendelkezőket is (leginkább Kiskundorozsmán és Szentmihálytelken).

A 2003-ban készült adatfelvétel szerint a fizikai munkások – ide értve a szakmunkásokat és a szakképzetleneket és a gazdálkodókat – főként a Falusias lakóövezetben (Kiskundorozsma, Szentmihálytelek, Szöreg, Tápé), illetve a Lakótelepeken (Tarján) vannak jelen nagyobb arányban, a nem fizikai foglalkozásúak többsége pedig a Belvárosban, a Villanegyedben és a Belső lakóterületen (Alsóváros, Felsőváros, Móraváros, Újszeged) él. A felső- és középvezetők, diplomás foglalkozásúak és a kereskedők, szolgáltatók többsége ezeken a területeken lakik. Az egyéb szellemi foglalkozásúak és az alsóvezetők lakhelyei többé-kevésbé arányosan megoszlanak a Belső lakóterület, a Kertvárosias lakóterület, a Lakótelepek és a Falusias lakóterület között (Balogh 2007).

A 2003-as adatok a jövedelmi helyzetet illetően is hasonló tendenciát mutatnak. A Falusi lakóövezetben, illetve a Lakótelepeken találjuk a legtöbb alsó jövedelmi helyzetű szegedit, és a legkevesebb magas jövedelműt, akik jellemzően a Belvárosban és a Villanegyedben laknak. Az említett tendenciát jól illusztrálja, hogy az előbbi két területi kategóriában a legmagasabb a jó jövedelmi helyzetűek aránya, némileg kevesebb a Belső lakóterületen, majd a Lakótelepeken és a Kertvárosias lakóövezetben, végül a Falusias lakóövezetben. A jövedelem a központi területektől haladva csökken a periféria irányába.

A lakókörülmények valamelyest módosítanak a centrum-periféria irányon, ugyanis a Belváros által mutatott középérték megegyezik a Falusias lakóövezetével és a Lakótelepekével, vagyis az itt lakók inkább közepes lakásfeltételekkel rendelkeznek. Jó körülményeket a Belső és Kertvárosias lakóövezetben, illetve a Villanegyedben találhatunk. A lakáshelyzet és a lakókörülmények vizsgálata során Balogh a legfeljebb nyolc osztályt végzetek, illetve a gazdálkodók, szakképzetlenek és a rossz lakókörülmények között talált összefüggést. Hasonló eredményre

jutott a diplomások, illetve a felsővezetők, a diplomához kötött foglalkozásúak, a kereskedők, szolgáltatók és a jó lakókörülmények között. Középen helyezkednek el a szakmunkás végzettségűek, illetve az egyéb szellemi foglalkozásúak és az iparosok, szakmunkások a lakásfeltételeiket tekintve (Balogh 2007).

A Balogh által az iskolai évek számából, a jövedelmi decilisekből és a lakókörülményeket mérő változókból konstruált szocioökonómiai státuszindex alapján ismét egyfajta középpontból kifelé irányuló lejtő rajzolódik ki Szegeden 2003-ban. A Villanegyed és a Belváros lakóinak fele a felsőközép és felső kategóriából kerül ki. Újfént középen találjuk a Belső és a Kertvárosias lakóöveget és a Lakótelepeket. A Falusias lakóöveget esetében az alsóközép státuszúak tekinthetők jellegadóknak.

A szegedi városkutatási projekt 2007-től kezdődően egy mentális térképes vizsgálattal is bővül. A kutatási irányvonal az, hogy milyen hasonlóságok és különbségek fedezhetőek fel a területi-társadalmi elkülönülés valós és mentális mintázati között.

Az ilyen irányú vizsgálódás első eredményeit 2009-ben kerülnek publikálásra (Rácz 2009) Ferencz Gábor tanulmányában (Ferencz 2011), ahol a társadalmi státuszok közti viszonyrendszert ugyancsak a disszimilaritás és szegregáció kiszámításával vizsgálta. Ferencz mind a munkajelleg-csoportok, mind pedig a státusz-kategóriákat esetében ugyanazokat a főbb jellemzőket találta Szegeden:

Az egymástól legtávolabb lévő csoportok (kvalifikált szellemi dolgozók és a fizikai foglalkozásúak, illetve az alsó és a felső státuszúak) között a legmagasabb a disszimilaritási index, és az egymással szomszédos csoportoknál (pl. szakmunkások és gazdálkodók, szakképzetlenek, illetve az alsóközép és alsó státuszúak) a legalacsonyabb a mutató. A szélső kategóriák között átlag körüli a disszimilaritási index értéke, vagyis a nagyobb társadalmi távolság nagyobb térbeli elkülönüléssel jár, és fordítva: a kisebb társadalmi távolság kisebb disszimilaritással. A szegregációs index a felső kategóriáknál a legmagasabb, majd csökkenni kezd egészen a középső kategóriákig, ahonnan ismét emelkedik, de a legalsó helyzetű csoportnál már nem éri el a mutató a legfelső értéket, azaz a szegregációs görbe J-re emlékeztet³.

³ Csanádi Gábor és Ladányi János Budapesten végzett kutatásai szerint is a szegregációs görbe J-alakot vesz fel – a többi európai nagyvároshoz hasonlóan –, mert a társadalmi hierarchia alján elhelyezkedők térbeli elkülönülést jelző indexei alacsonyabbak, mint a hierarchia tetején lévőknel, szemben az Egyesült Államok nagyvárosaival, ahol a görbe U-alakot követ. Ennek oka, hogy a magas státuszúak akaratauk szerint koncentrálódhatnak, míg a szegények mikro-szegregátumokban élnek (Ladányi 2007). Az európai nagyvárosok másik sajátossága, hogy a belső területeket a felsőbb társadalmi rétegek veszik birtokukba és sajátítják ki, kiszorítva onnan az alacsonyabb rétegeket (Castells 2005).

A szegregációs és a disszimilitási indexek kiszámításakor a funkcionális övezeteknél rendre alacsonyabbak az értékek, kiváltképp a kisebb területen koncentráció alacsony társadalmi státuszúaknál. E megfigyelés elméleti magyarázatát adja Ladányi János (2008), aki szerint a klasszikus városszociológiai modellek korlátja, hogy a nagy területi aggregátumok alapján felépített modellek szükségképp heterogén területeket foglalnak magukba, elfedve ezzel a kisebb léptékű szegregálódást.

A mentális térképes adatok elemzését illetően Ferencz tanulmányából az derül ki, hogy a szegediek mentális térképe jelentősen eltér a statisztikai módszerekkel vázolt társadalmi-térbeli szerkezettől. Meglehetősen megoszlanak a vélemények a szegények által lakott városrészekről, ellenben a gazdagok lakhelyeire vonatkozó vélemények inkább „konszenzusosak”, koncentráltak. Közös bennük, hogy a megkérdezettek által említett területek a központi vagy ahhoz közeli fekvésűek, míg a többi városrész mintha „látószögön kívül” esne.

A szegedi mentális térképek elemzésének első eredményei megerősítik azokat a budapesti kutatási eredményeket, miszerint a magas társadalmi státusúak jellegzetessége a nagy kiterjedésű, egybefüggő területen való szegregálódás, míg a társadalmi rétegződés alsóbb régióiban a sok kisebb méretű szegregátum jellemző (Ladányi 2005). A jelenségre adható „empirikus” válasz: a megkérdezettek jól lokalizálható területeken észlelik a szegénységet, azonban azt sem zárható ki, hogy az általuk említett városrészekben huzamosabb ideig alacsony, illetve magas társadalmi státuszú emberek laktak/laknak és ez az információ sztereotípiák formájában rögzült a válaszadók mentális struktúrájában. A preferált területek és a gazdagok által lakottnak vélt városrészek a mentális térképen fedik egymást.

Boros Lajos a kutatássorozatban, összevont mutatók segítségével kísérelte meg mérhetővé tenni a deprivációt (Boros 2011). Az általa alkalmazott halmozott és összevont deprivációs indexek városon belüli különbségei jól mutatják az objektív illetve szubjektív (relatív) depriváció térbeliségét, és a kétféle depriváció területi szerkezete közötti hasonlóságokat és különbségeket. Boros először a 2001. évi népszámlálás Szegedre vonatkozó adatait használta fel az objektív depriváció mutatóinak készítésére, majd ugyanezt elvégezte a Szeged Studies 2007 adatfelvétel 2500 fős lakossági mintáján is. Az elemzések területi alapegységét a népszámlálásban elkülönített városrészek jelentik. A népszámlálási adatok alapján az objektív deprivációt vizsgálta, azaz olyan mutatók felől közelített, amely az életminőség vizsgálatában a mérhető, könnyen számszerűsíthető, és az egyén véleményétől független tényezőket reprezentálják. Az adatok feldolgozása során a gazdasági aktivitás, iskolázottság, lakáshelyzet, demográfiai helyzet mutatócsoportokat vonta

be az elemzésbe. Boros összevetette a relatív depriváció értékeit a népszámlálási adatok alapján számított objektív deprivációval és eredményként azt kapta, hogy a belvárosi területek jobb értékeket mutatnak a relatív depriváció tekintetében, míg az egyébként jó helyzetet mutató újszegedi területek hasonlóképpen differenciálódnak mindkét típusú depriváció alapján.

A kertés házas, illetve ritkább beépítésű részek (Marostő, Villanegyed) jobb értékeket mutatnak mint a panelesek (Odessza), ugyanakkor ez utóbbira is a városi átlag feletti az érték.

Kiskundorozsma és Tarján minden módszer és szempont szerint a város legdepriváltabb részei közé tartoznak. Szintén hátrányos helyzetűnek bizonyul az Északi városrész.

Az objektív mutatók alapján rossz helyzetű Móraváros ugyanakkor a relatív depriváció alapján átlagos helyzetűnek bizonyul. Alsóváros a relatív deprivációs index alapján jó helyzetű városrészként jelenik meg, amelyet alátámasztanak a népszámlálási eredmények is: csupán az inaktív keresők aránya magasabb a városrészek átlagánál.

Boros arra a következtetésre jutott, hogy a legkedvezőbb helyzetben piaci viszonyok által felértékelt központi, jól megközelíthető, illetve a ritkább beépítésű, kellemes lakókörnyezetet nyújtó városrészek vannak. Ez utóbbiak elérhetősége szintén viszonylag jó – legalábbis a többi lazább beépítésű területehez (pl. Gyálarét, Kiskundorozsma) hasonlítva. Minden esetben kimutatható a paneles negyedek relatív lemaradása a szomszédos területekhez képest, és több esetben a város egészéhez képest is. A város szerkezetét formáló globális hatások különböző formában jelennek meg és befolyásolják a depriváltság mértékét: a felértékelődő újszegedi területeket ezek teljesen elkerülik, hozzájárulva azok értéknövekedéséhez azzal, hogy a nyugodt lakókörnyezetet nem zavarják meg az új hatások. Ez igaz pl. Odessza városrésze is, amely némiképp jobb helyzetben van, mint a többi paneles lakóövezet (Boros 2011).

Magunk a társadalmi-térbeli elkülönülés Szeged városán belüli, több módszerrel vizsgáltuk (Rác 2011b), melynek kiinduló elméleti kereteit legfőképp Csanádi Gábor, Ekler Ferenc, Hegedűs József, Ladányi János és Tosics Iván (Ekler-Hegedűs-Tosics 1980, Csanádi-Ladányi 1988, Ladányi 2008) elméleti és módszertani kritikái, valamint a különböző társadalmi státuszú csoportok eltérő szegregációs mintázataival kapcsolatos kutatási eredményei jelentették. Az elméleti keretek mára kibővültek Kevin Lynch könnyen tanulható, „olvasható” város fogalmának társadalmi környezetre adatptált változatával (Rác 2011b), ahol Lynch (1960) definíciójában szereplő paramétereket amelyek az épített környezet

sajátosságaira vonatkoznak, kutatásunk során kibővítettük a társadalmi mintázat valós és kognitív sajátosságainak paramétereivel. Ezalatt azt értjük, hogy a város nem csak és kizárólag az épített környezet alapján tanulható könnyen, hanem a társadalmi-térbeli elkülönülés mintázatán keresztül is.

Azt feltételeztük, hogy azokban a városokban készül a társadalmi-térbeli elkülönülésről viszonylag pontos kognitív térkép, ahol a társadalmi térbeli elkülönülés nagyobb területi egységet lefedő, nagyobb homogenitással jellemezhető.

A kutatás módszertana a 10 év alatt sok változáson ment keresztül. Kezdetben kizárólag csak a kvantitatív módszerek, ezek közül is a mintavételes eljárásra építő survey típusú adatfelvételi módszerre alapozott, és a klasszikus városszociológiai elméletek társadalmi-térbeli elkülönülésével kapcsolatos modellek relevanciáját vizsgálta Szeged estében. A kutatások kezdeti irányvonalával szemben megfogalmazott építő szakmai kritikák először arra készítették a szegedi szociológusokat, hogy kutatási problematika elméleti kereteit kibővítsék és más módszertani megközelítésben is megvizsgálják. A társadalmi-térbeli elkülönülés problematikájának szociológiai megközelítése mellett a társadalomföldrajzi, valamint a városszociológiai elméletekre is kiterjesztették figyelmünket. Az elméleti keretek interdiszciplináris bővülése mellett a vizsgált probléma módszertani megközelítése is bővült, amely bővülés a több vizsgálati módszer ötvözésének elméletére épített.

ATTILA RACZ: RESEARCHIES OF REAL AND MENTAL SOCIAL-SPATIAL SEGREGATION IN SZEGED

Summary

Investigating interpretations of people concerning space is a very interesting area of study because people produce and define subjectively objective elements of space (even of a settlement) and opinions connected to them. During mental mapping informations gathered on space are being formed individually as well. Namely, in a way that they help us find out where things can be found, who are living at a place, how to get and what can we do there. In most cases the question is how well these maps reflect reality.

Keywords: socio-spatial segregation, segregation, mental segregation, mental maps, cognitive maps, cognitive representations, read the city, structure creation, submission of a report, cognitive, spatial structure, social status, residential segregation, mental segregation

IRODALOM

- BALOGH PÉTER (2007): A térbeli elkülönülés és a társadalmi rétegződés vizsgálata Szegeden. In: Rácz Attila (szerk.): *Város és Vidéke*. Településszociológiai tanulmányok. Belvedere Meridionale, Szeged 154-200 pp.
- BOROS LAJOS (2011): Szeged belső tagozódása a deprivációs indexek alapján. In: Rácz Attila (szerk.): *Város és Vidéke*. Településszociológiai tanulmányok 2. Kézirat
- CASTELLS, M. (2005): *Az információ kora*. Gazdaság, társadalom és kultúra. I. kötet. A hálózati társadalom kialakulása. Gondolat-Infonia Kiadó, Budapest
- CSANÁDI GÁBOR–LADÁNYI JÁNOS (1988): *Társadalmi csoportok térbeli elkülönülésének különböző léptékekben történő vizsgálata Budapesten*. Szociológia, 1988/1.
- DUNCAN, O. D. – DUNCAN, B. (1973): Lakóhelyi szegregáció és foglalkozási rétegződés. In: Szelényi Iván (szerk.): *Városszociológia*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973.
- EKLER DEZSŐ–HEGEDŰS JÓZSEF–TOSICS IVÁN (1980): *A városfejlődés társadalmi-térbeli összefüggései Budapest példáján*, I-III kötet BVTV, Budapest
- FERENCZ GÁBOR (2011): Lakóhelyi szegregáció és mentális térkép Szegeden 2009. In: Rácz Attila (szerk.): *Város és Vidéke*. Településszociológiai tanulmányok 2. Szeged, Kézirat
- KOVÁCS TIBOR (szerk.) (2003): *Nagyvárosok belső tagozódása: Szeged*, Központi Statisztikai Hivatal Csongrád Megyei Igazgatósága. Kiadás száma: 7/2003.
- LADÁNYI JÁNOS (2008): *Lakóhelyi szegregáció Budapesten*. ÚMK Budapest
- LADÁNYI JÁNOS (szerk.) (2005): *Szociális és etnikai konfliktusok*. Tanulmányok a piacgazdasági átmenet időszakából (1987-2005) ÚMK, Budapest
- LETENYEI LÁSZLÓ (2001): *Településtervezés és mentális térképezés*. Falu, város, régió. 11-15. pp.
- LETENYEI LÁSZLÓ (2004): *Településkutatás*. A települési és térségi tervezés társadalomtudományos alapozása. L'Harmattan Kiadó, Budapest
- LETENYEI LÁSZLÓ (2005): *Településkutatás*. A települési és térségi tervezés társadalomtudományos alapozása. L'Harmattan-Ráció Kiadó, Budapest
- LYNCH, K. (1960): *The Image of the City*. Technology Press, Cambridge (Massachusetts)
- RÁCZ ATTILA (2011b): *Szegregáció a fejekben*. A valós és mentális társadalmi-és térbeli elkülönülés vizsgálata Szegeden Ph.D értekezés
- RÁCZ ATTILA (szerk.) (2007): *Város és Vidéke*. Településszociológiai tanulmányok. Szeged, Belvedere Meridionale

RÁCZ ATTILA (szerk.) (2009): *Város és Vidéke*. Településszociológiai tanulmányok
3. Szeged, JATEPress

RÁCZ ATTILA (szerk.) (2011): *Város és Vidéke*. Településszociológiai tanulmányok
2. Szeged, Kézirat

RÁCZ ATTILA (2012): *A valós és mentális társadalmi-térbeli elkülönülést vizsgáló kutatások Szegeden*, *Belvedere* XXIV évfolyam 1. szám MMXII tavasz 22-36 old.

SZELÉNYI IVÁN (1990): *Városi-társadalmi egyenlőtlenségek*. Akadémiai Kiadó. Budapest.